

Erityispedagogiikan koulutusvastuun alkumetrejä Lapin yliopistossa

Teksti Tanja Äärelä

Erityiskasvatuksen kansallinen kenttä vahvistui syksyllä 2023, kun Lapin yliopisto sai liittyä erityispedagogiikkaa pääaineena tarjoavien yliopistojen joukkoon. Meillä voi nyt opiskella erityisopettajan kandi-maisteri-, erityisopettajan maisteri- ja erityispedagogiikan asiantuntijan maisteriohjelmissä sekä erillisissä erityisopettajaopinnoissa. Lisäksi tieteenalaopintoja on tarjolla sivuaineena niin tiedekunnassamme kuin myös muissa tiedekunnissa ja avoimen yliopiston kautta. Sivuainesuosio on ollut suurta, opiskelijoita ei ole tarvinnut houkuttaa erityispedagogiikan opintojen pariin. Hienolta myös tuntui, kun uusi erityisopettajan kandi-maisteriohjelmamme hyppäsi suoraan tiedekuntamme vetovoimaisimmaksi koulutusohjelmaksi. Tämä kertoo monin tavoin erityiskasvatusosaamisen tarpeellisuudesta.

Ensimmäinen lukuvuotemme on ollut varsin monipuolinen ja touhukas. On kuitenkin hyvin palkitsevaa saada toteuttaa huolella suunnittelemissamme kokonaisuuksia, ideoida uusia avauksia ja etsiä mahdollisuuksia niin yliopiston sisäisestä, yliopistojen välisestä kuin

kentän kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Tieteenalan ja koulutusohjelmien asiat ovat edenneet aika lailla suunnitelmiamme mukaisesti; olemme saaneet pääsääntöisesti tuntea olevamme asioiden päällä tai hiuksenhienosti edellä, emme onneksi kovinkaan niiden alla tai kovin jäljessä. Yllätyksiäkin on tullut, mutta ehkä yllätyksellisempää olisi ollut ellei niitä olisi tullut. Kohtuullisen pienillä korjausliikkeillä olemme selvinneet ja aktiivisesti opiskelijoitamme, kollegoitamme ja yhteistyökumppaneitamme päätöstenteon pohjaksi kuunnellen.

Ylpeitä olemme saaneet olla innokkaista, myönteisesti kampuksellamme ja kaupungilla näkyvistä ja kuuluvista opiskelijoistamme! Tulevat erityispedagogit ovat paitsi opiskelleet ahkerasti, myös muun muassa perustaneet ainejärjestön, Diverssi ry:n, jossa toimien he ovat osallistuneet aktiivisesti niin paikalliseen kuin kansalliseen opiskelijaelämään – hiljattain myös Talvipäiville Tampereella. Tiedekuntamme aiempien ainejärjestöjen Lapikas ry:n (luokanopettajaopiskelijat, 1975 alkaen) ja Lastu ry:n (kasvatusalan opiskeli-

jat, 1984 alkaen) pyyteetön tuki on ollut korvaamatonta ja mahdollistanut muun muassa näin ripeän järjestäytymisen. Diverssi ry tuli tyylillä tietoisuksiimme marraskuun 2023 lopulla: ainejärjestön nimi, logo ja se oleellisin, haalareiden kaunis laventelin väri, paljastettiin juhlallisoin menoin Babyshowereissa. Myös meidän tiimimme, minä sekä erityispedagogiikan yliopistonlehtorimme Anneli Hermanoff ja Seija Kangas, saimme kunnian olla mukana. Päätin tervehdykseni juhlassa tällaisiin sanoihin: ”Pitäkää lämminsydämisten, välittävien ja yhteisöllisyyttänne vaalivien erityispedagogien tunnelma hyvänä ja lippu korkealla! Olkaa aktiivisia, näkykää ja kuulukaa hyvässä! Antakaa meidän säilyttää tämä ylpeytemme teistä!” Noin he todella ovat toimineet: Diverssi ry:n hallitus palkittiin yliopistomme vuosipäiväjuhlassa vuoden opiskelijaryhmänä!

Kiitollisia puolestaan olemme hyvästä vastaanotosta ja yhteistyöstä Rovaseudulla ja myös laajemmin Lapin kuntien ja erityisopettajien keskuudessa! Rovaniemen kaupungin kanssa tekemämme yhteistyösopimuksen ja omien verkostojemme kautta voimme tarjota tutkinto-opiskelijoillemme harjoittelupaikkoja kaupungin kouluilla ja erillisten erityisopettajaopintojen opiskelijoille myös laajemmin erityisesti Lapissa mutta muuallakin. Meillä on tukenamme kentän laajaa, monipuolista osaamista, josta myös opiskelijamme ovat päässeet jo osallisiksi: lukion ja toisen asteen erityisopetusta, turvallisuus-koulutusta ja myös järjestötoimijavierailuita. Työelämän asiantuntijavierailut ovat saaneet opiskelijoilta aivan erityistä kiitosta! Kunhan vuosikurs-

simme kasvavat täyteen volyyymiinsa, yhteistyömme laajenee harjoitteluiden ja yhä enemmän myös opinnäytetöiden kautta.

Olen itse saanut lähivuosina olla juhlistamassa erityispedagogiikan 50-vuotisia taipaleita muissa yliopistoissa. Takamatkaa hälventääksemme päätimme järjestää niin hienon aloitusseminaarin kuin keksisimme – ei tuntunut ollenkaan mielekkäältä jäädä odottamaan vuosista meille aihetta juhlaan. Kutsuimme juhlaseminaariimme korkea-asteen oppilaitosten erityiskasvatuksen toimijoita sekä monialaisesti yhteistyökumppaneitamme ja sidosryhmiämme. Lähes 200 ihmistä kunnioitti kutsuamme ja antoi meille arvokkaintaan saapumalla yliopistomme pääsaliin iloitsemaan kanssamme! Kurkotimme juhlaseminaarin ohjelmassa kuuseen, eikä tarvinnut katatajia varoa: saimme puheenvuorot kaikilta, joilta pyysimme! Kun vielä loppukesästä aloittanut, tuore uusi tiede- ja kulttuuriministeri vahvasti saapumisensa tuomaan valtiovallan tervehdyksen juhlaamme, oli pakettimme täydellinen!

En malta olla avaamatta tässä ohjelmaamme, niin timanttinen se oli: Juhlan aloitti Rantavitikan peruskoulun oppilas Jooja aurinkoisella, vauhdikkaalla ja koskettavalla rap-esityksellään. Minulla oli kunnia lausua vertuliaissanat, joiden jälkeen kuulumme yliopiston tervehdyksen rehtori Antti Syväjärveltä. Tervehdyksiä saimme lisäksi jo mainitusti Valtioneuvostolta (tiede- ja kulttuuriministeri Sari Multala), Rovaniemen kaupungilta (kaupunginjohtaja Ulla-Kirsikka Vainio) ja opiskelijoilta (Lapin yliopiston ylioppi-

laskunnan hallituksen puheenjohtaja Viljo Vuorimäki).

Juhlaluentomme pitäjä oli itseoikeutusti lappilaislähtöinen erityispedagogiikan professori (emeritus, Jyväskylän yliopisto), yliopistomme kunniatohtori ja dosentti Sakari Moberg. Sali täyttyi haikeista, ihailevista huokauksista, kun Lapin mies aloitteli luentoaan ”Suomalaisen erityisopetuksen vaiheet ja haasteet” sanoin ”Kun pidin täällä Rovaniemen kesäyliopistossa 50 vuotta sitten erityispedagogiikan yliopistollisia peruskursseja, en osannut kuvitella, että tällainen päivä vielä koittaisi täällä Lapissa!” Valtaosa meistä pohjoisen entisistä nuorista lienemme aloittaneet tieteenalan opintomme hänen opeissaan! Lounaan jälkeen kuulimme ”teeveestä tutun” Markku Jahnukaisen, Helsingin yliopiston erityispedagogiikan professorin tulevaan katsovan puheenvuoron aiheesta ”Erityispedagogiikka 2030-luvulla”. Kolmannen kattauksen saimme Hannu Savolaiselta, Itä-Suomen yliopiston erityispedagogiikan professorilta, joka toi juhlaamme näkökulmia kenttää kaiketi eniten puhuttavasta ilmiöstä teemallaan ”Käyttäytymisen joustavasti vahvistuva, vaikuttava tuki”. Seminaarimme päätti erityiskasvatuksen pyöreän pöydän keskustelu, johon osallistuivat professori Elina Kontu (Tampereen yliopisto), professori Erkko Sointu (Itä-Suomen yliopisto), Hannu Savolainen ja minä. Erityispedagogiikan yliopistonlehtorimme huolehtivat juhlan kulun: Anneli juonsi tilaisuuden ja Seija fasilitoi paneelikeskustelun. Minä sain keskittyä eturivissä halkeamaan ylpeydestä. Lopuksi nautimme pääaulassamme vapaasta seurustelusta ja kakkukahveista.

Seuraavassa muutama poiminta tervetuliaissanoistani, joilla asemoin uutta oppiainettamme, ja jotka mielissämme rakennamme erityispedagogiikan oppiainetta meille:

”Tieteenalallamme on tärkeä ja kauaskantoinen tehtävä yhä tasa-arvoisemman arjen mahdollistamisessa muun muassa arvoihin ja asenteisiin vaikuttamalla. Kehittämällä ja tutkimalla systemaattisia, oikea-aikaisia ja -mittaisia tukitoimia sekä edistämällä toimintaympäristöissämme, yhteiskunnassamme, läpäisevästi osallistavia toimintamalleja luomme välineitä, menetelmiä ja ratkaisu- ja aikamme oppimisen, koulunkäynnin ja elämänkulun haasteisiin.”

Inklusion, kaikille yhteisen koulun, edistämisen ohella on tärkeää tiedostaa, että meillä on ja tulee olemaan lapsia ja nuoria, jotka tarvitsevat intensiivisempää tukea kuin mitä lähikouluissa aina on mahdollista tarjota. Esimerkkinä heistä ovat vakavasti psyykkisesti oireilevat, itsetuhoiset, sosiaalisissa tilanteissa ahdistuvat, aistiyliherkät, aggressiivisesti käyttäytyvät kehitysvammaiset, vakavasti päihteillä ja rikoksilla oireilevat, karkailevat, toistuvasti yhä väkivaltaisemmat, vakavan kiusaamis- tai traumataustan omaavat sekä kouluakäymättömät. Profiloitumme vaativaa monialaista tukea tarvitsevien lasten ja nuorten oppimisen, koulunkäynnin ja arjen tukemiseen.

Idealimaailmassa vastaisimme kaikkien tarpeisiin kyllin hyvällä opetuksella ja vahvalla yleisellä tuella, eikä keneenkään tarvitsisi kohdistaa potentiaalisesti leimaavia interventioita.

Tällaisessa maailmassa emme kuitenkaan (vielä) elä, siksi tarvitsemme erityispedagogista tietämystä ja työkaluja. Tasa-arvoa ei ole jokaiselle samalla mitalla, vaan jokaiselle omallaan. Samanlaisen kohtelun periaate ei lisää tasa-arvoa, vaan päinvastoin, kärjittää ja syventää jo olemassa olevien lähtökohta-erojen eriarvoistavaa vaikutusta. Tähän voimme erityispedagogisella osaamisella vaikuttaa.

Arktisen alueen erityispiirteet, pitkät välimatkat, väestörakenne ja kulttuuriset ominaispiirteet, ovat keskeisiä meillä läpäisevästi huomioitavia tekijöitä. Laaja hyvinvoinnin ja tasa-arvon turvaaminen haastaa erityisopetuksen toteutuksen muotoja syrjäseuduillamme

ja edellyttää joustavia, vaikutuksiltaan tarkoin harkittuja toimia tavoittaakseen tosiasiallisesti kohteensa.

Enää ei siis ole pakko lähteä Lapista opiskellakseen erityispedagogiksi! Etunamme näihin aikoihin saakka on ollut se tosiseikka, että vaikka ihminen lähtisi Lapista, ei Lappi lähde ihmisestä. Rakenname Lapin yliopistossa tieteenalaa asiantuntemuksella, verkostoilla, laadukkaalla opetuksella, tutkimuksella ja yhteiskunnallisella vuorovaikutuksella sekä ennen kaikkea kunnianhimmolla – jalat tukevasti maassa, pää ja mieli välillä taivasta tavoitellen, mutta tarmokkaasti eteenpäin katsoen, poikkitieteellisiä näkökulmia ja monialaista yhteistyötä arvostaen! Tapaamisiin!

Kirjoittaja

Tanja Äärelä
erityispedagogiikan professori
Lapin yliopisto
tanja.aarela@ulapland.fi

Kirjoittajan kuva: Ville Rinne.